

Верховний
Суд

Новелізація цивільного процесу: вплив на судову практику

Дмитро Луспеник
Секретар Пленуму Верховного Суду,
Касаційний цивільний суд,
кандидат юридичних наук, доцент

Лекція, Загальноукраїнський семінар, Національна школа суддів України
м. Київ, 19 листопада 2020 року

ЦПК України – 3 роки

Відповідно до пункту 1 Прикінцевих положень розділу 6 **Закону України** від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» та **постанови Пленуму Верховного Суду** від 30 листопада 2017 року № 2 (*Голос України*, № 225 (6730) від 1 грудня 2017 року) **ЦПК України в новій редакції набрав чинності 15 грудня 2017 року.**

ЦПК у новій редакції – це концептуальні новації, які підказала судова практика, і процесуальні інституції, які вже давно і доволі успішно застосовуються в інших країнах. Це результат тривалої і кропіткої колективної роботи спеціалістів-практиків, які знають реальний судовий процес: суддів, адвокатів, а також науковців.

Новелізація цивільного процесу: наслідок судово-правової і конституційної реформ

Внесення змін до ЦПК України, а по суті, нова редакція кодексу, як ГПК України і КАС України, стали наслідком реалізації судово-правової і конституційної реформ, а саме реалізацією:

- Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, затв. Указом Президента України від 20.05.2015 № 276/2015;
- змін до Конституції України згідно із Законом від 02.06.2016 № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)»;
- Закону України від 02.06.2016 № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів».

ЦПК України – мета реформування цивільного процесу

Вивчення та застосування положень нового ЦПК України показало, що в кодексі міститься близько **100 новел, змін норм** порівняно з ЦПК 2004 року.

Таке реформування дало змогу підвищити ефективність цивільного судочинства й привести його у відповідність до міжнародних стандартів справедливого правосуддя, наслідком чого стали суттєві зміни законодавчого регулювання класичних процедур цивільного судочинства, а також введення нових інститутів цивільного процесуального права.

В основу змін покладена ідея фундаменталізації прав людини та забезпечення доступності правосуддя як міжнародного стандарту справедливого судочинства.

Отже, це позитивна тенденція новелізації процесуального законодавства.

ЦПК України – 3 роки: основні новели

- 1. Оновлений каталог основних засад (принципів) цивільного судочинства, в якому особливе місце посідає основоположний принцип верховенства права.**
- 2. Ключові зміни відбулися в інституті судової юрисдикції, найважливішими з яких можна вважати запровадження уніфікованого підходу до визначення видів юрисдикції у всіх процесуальних кодексах з точки зору застосування єдиних критеріїв її поділу, а також введення механізму вирішення (подолання) конфлікту юрисдикції. Похідні вимоги.**
- 3. Недопустимість зловживання процесуальними правами та відповідальність за них, зокрема, неприцяманий цивільному судочинству інститут штрафу.**
- 4. Більш тривалі строки для вчинення процесуальних дій задля забезпечення своєчасного розгляду справ у розумні строки.**
- 5. Уточнено завдання і основні засади судочинства. Вперше не лише на суд покладено завдання, а й на учасників судового процесу.**

ЦПК України – 3 роки: основні новели

6. Зміна системи цивільного судочинства з точки зору її структурно-функціональної характеристики та модифікації окремих проваджень і процедур, а саме:

- диверсифікація позовного провадження на спрощений та загальний порядок;**
- спрощення наказного провадження, яке вперше стало альтернативною спрощеному провадженню;**
- введення інституту малозначних справ;**
- посилення значення підготовчого провадження.**

7. Електронне судочинство, у тому числі перелік засобів доказування доповнено електронними доказами.

ЦПК України – 3 роки: основні новели

8. **Новий процесуальний інститут – забезпечувальні заходи.** А також **зустрічне забезпечення** – як гарантія відшкодування можливих для відповідача збитків.
9. **Проарбітражність ЦПК України:** арбітрабельність спорів, судовий контроль дійсності арбітражної угоди, забезпечувальні заходи, а саме: попереднє забезпечення доказів, попереднє забезпечення позову.
10. Процедура **врегулювання спору за участю судді.**
11. Правнича допомога. **Адвокатська монополія.**
12. Модернізація **апеляційного та касаційного проваджень**, зокрема шляхом введення **фільтрів касаційного оскарження.**

ЦПК України – 3 роки: основні новели

13. До основних змін в інституті доказуванні слід віднести такі:

- **розширення переліку засобів доказування** за рахунок виокремлення **електронних доказів** (п. 1 ч. 2 ст. 76 ЦПК);
- закріплення поряд із належністю та допустимістю також таких вимог до доказів, **як достовірність і достатність** (ст. ст. 78-79 ЦПК);
- більш жорстку регламентацію правил подання доказів (ст. 83 ЦПК);
- введення складових **процедури обміну змагальними паперами** (ст. 83 ЦПК);
- часткове впровадження елементів **процесуального естопелю** (ч. 2 ст. 82 ЦПК);

ЦПК України – 3 роки: основні новели

До основних змін в інституті доказуванні слід віднести такі (продовження):

- розширення дискреційних повноважень суду у сфері доказування, зокрема наділення його можливістю збирання доказів за власною ініціативою у виключних випадках (ч. 2 ст. 13, ч. 7 ст. 81 ЦПК);
- застосування заходів процесуального примусу у випадках зловживання процесуальними правами і невиконання обов'язків щодо доказів (ч. 8 ст. 84, ч. 1 ст. 143, ст. 146 ЦПК, п.п. 1, 2 ч. 1 ст. 148 ЦПК);
- концентрація процесу, а саме: темпоральні межі доказової діяльності детальну регламентацію строків подання доказів, процедуру розкриття доказів тощо.

Новели ЦПК: вплив на судову практику

- Частина 1 статті 2 ЦПК: **вперше** завданням цивільного судочинства є **ефективний** захист ....

Постанова ВП ВС від 07.07.2020 у справі № 438/610/14 (пп. 43-47), тобто оспорюване право має бути ефективно захищено в одному судовому процесі та в одному виді судочинства;

Постанова ВП ВС від 15.09.2020 у справі № 469/1044/17 (п. 91).

- Частина 2 статті 5 ЦПК: **вперше** передбачено обрання судом **іншого ефективного** способу захисту при певних умовах ...

Постанови ВП ВС: від 05.05.2020 у справі № 750/3917/17 (п. 7.8); від 23.06.2020 у справі № 909/337/19 (п. 52).

Новели ЦПК: вплив на судову практику

§ 1 Глави 2: Предметна та суб'єктна юрисдикція

Вперше запроваджено уніфікований підхід до визначення видів юрисдикції у всіх процесуальних кодексах з точки зору застосування єдиних критеріїв її поділу, а також введено **механізм вирішення (подолання) конфлікту юрисдикції**.

Постанови ВП ВС:

*від 12.06.2019 у справі № 370/1547/17 (вирішено проблему **міжюрисдикційного конфлікту**);*

*від 05.05.2020 у справі 161/6253/15 (вирішено проблему **розмежування юрисдикції** до 15.12.2017 і після набрання чинності процесуальними кодексами);*

*від 18.03.2020 у справі № 464/104/16 (вирішено проблему **конфлікту юрисдикцій** через обов'язковість виконання постанови ВСУ, але після нового розгляду судові рішення ухвалено під час дії нових кодексів).*

Новели ЦПК: вплив на судову практику

§ 1 Глави 2: Предметна та суб'єктна юрисдикція

Не є порушенням права позивача на справедливий суд закриття провадження у справі з метою розгляду спору судом належної юрисдикції, оскільки вимоги позивача має розглянути той суд, який встановлений для цього законом (*постанова ВП ВС від 18.12.2019 у справі 640/1029/18*).

Різні правові наслідки порушення правил юрисдикції, а саме об'єднання кількох вимог, які належить розглядати в порядку різного судочинства (п. 2 ч. 4 ст. 185 – повернення, п. 1 ч. 1 ст. 186 – відмова у відкритті, ст. 188 – об'єднання/роз'єднання).

Постанова ВП ВС від 11.06.2019 у справі № 917/375/18.

Новели ЦПК: вплив на судову практику

§ 1 Глави 2: Предметна та суб'єктна юрисдикція

Позови, які взагалі не підлягають судовій юрисдикції

Ч. 1 ст. 256 ЦПК: якщо провадження у справі закривається у зв'язку з порушенням правил юрисдикції, **суд повинен роз'яснити, до юрисдикції якого суду віднесено розгляд справи.**

Положення кодексу: «заява не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства» (пункт 1 частини першої статті 186 ЦПК України) стосується як позовів, які не можна розглядати за правилами цивільного судочинства, так і тих позовів, які суди взагалі не можуть розглядати.

Надано широке тлумачення норми права.

Постанови ВП ВС: від 18.09.2019 у справі № 638/17850/17; від 07.07.2020 у справі № 438/610/14.

Актуальна судова практика

Справи, які не підлягають розгляду в судах у порядку будь-якого виду судочинства

- про визнання протиправними дій прокурора щодо утримання матеріалів кримінального провадження та використання ним цих матеріалів на власний розсуд із затримуванням розгляду справ за скаргами, поданими в порядку статті 303 КПК України, та про відшкодування моральної шкоди, завданої цими діями прокурора (*постанова ВП ВС від 13.06.2018 у справі № 454/143/17-ц*);
- про оскарження акта про порушення правил користування електричною енергією, який не встановлює для споживача будь-яких обов'язків і є різновидом претензії (*постанова ВП ВС від 06.02.2019 у справі № 522/12901/17-ц*);
- про визнання незаконними пов'язаних з розглядом судової справи дій/бездіяльності суду (судді чи посадових осіб суду), а також вимоги про зобов'язання суду (судді) до вчинення певних процесуальних дій не можуть розглядатися за правилами будь-якого судочинства (*постанова від 21.11.2018 у справі № 757/43355/16-ц, від 20.03.2019 у справі № 295/7631/17*);

Актуальна судова практика

Справи, які не підлягають розгляду в судах у порядку будь-якого виду судочинства

- про зобов'язання усунути особу від прав на передбачені статтею 15 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» пільги для члена сім'ї загиблого військовослужбовця (*постанова ВП ВС від 13.03.2019 у справі № 331/6927/16-ц*);
- до уповноваженої особи Фонду на ліквідацію банку та Фонду про визнання правочину позивача з третьою особою дійсним (*постанова ВП ВС від 18.09.2019 у справі № 638/17850/17*);
- вимоги про заборону на майбутнє видавати розпорядження щодо витребування в учасників бойових дій заяв на отримання разової грошової допомоги (*постанова ВП ВС від 28.04.2020 у справі № 607/15692/19*);
- вимоги, ініційовані з метою оцінки обставин, які становлять предмет доказування у кримінальному провадженні, чи з метою створення поза межами останнього передумов для визнання доказу, отриманого у такому провадженні, неналежним або недопустимим (*постанова ВП ВС від 30.06.2020 у справі № 333/6816/17*);
- вимоги щодо визнання незаконною нотаріальної дії з видачі свідоцтва про придбання майна з прилюдних торгів (*постанова ВП ВС від 07.07.2020 у справі № 438/610/14-ц*) та інші.

Новели ЦПК: вплив на судову практику

Стаття 137 ЦПК: витрати на професійну правничу допомогу

Новий ЦПК значно удосконалив процедуру вирішення питань щодо стягнення витрат, пов'язаних з правничою допомогою адвоката.

Додаткова постанова ВП ВС від 19.02.2020 у справі № 755/9215/15

Судова практика роз'яснила поняття «**гонорар успіху адвоката**» як виключна правова проблема.

Постанова ВП ВС від 12.05.2020 у справі № 904/4507/18

Додатково див.: *Дмитро Луспенник* / Гонорар успіху адвоката: практика Європейського суду з прав людини // <https://sud.ua/ru/news/publication/132954-gonorar-uspikhu-advokata-praktika-yevropeyskogo-sudu-z-prav-lyudini>

Новели ЦПК: вплив на судову практику

Проарбітражність ЦПК України: взаємодія арбітражу з державними судами

Серед одних з головних змін у цивільному процесі є підтримка судом міжнародного комерційного арбітражу та третейського суду. **Це:**

- *Арбітрабельність спорів;*
- *Судовий контроль дійсності арбітражної угоди;*
- *Забезпечувальні заходи державного суду на підтримку арбітражу;*
  - а) забезпечення доказів, б) забезпечення позову із зустрічним забезпеченням до ухвалення рішення міжнародним комерційним арбітражем чи третейським судом.*

Проте обставини, встановлені рішенням третейського суду або міжнародного комерційного арбітражу, підлягають доказуванню в загальному порядку при розгляді справи судом (частина 8 статті 82 ЦПК України).

Емоційна складова судового процесу

- Судовий процес сповнений емоціями, проте суддя має усвідомлювати своє покликання та при ухваленні судового рішення повинен залишатися неупередженим і таким, що здійснює контроль за власними емоціями та поведінкою.
- Робота суддею – це постійне випробування на професійну майстерність, людську мудрість і вдале вирішення конфліктних ситуацій.
- **Бути суддею – величезна відповідальність!**

Верховний
Суд

Дякую за увагу!